

Людмила Б. Рябушка
**ІНТЕГРАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ МУНІЦИПАЛІТЕТІВ КРАЇН-ЧЛЕНІВ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

У статті запропоновано методику інтегрального оцінювання соціально-економічного розвитку муніципалітетів країн ЄС за період 2006–2012 рр. на основі їх фінансової спроможності; запропоновано типологію муніципалітетів країн ЄС за рівнем їх соціально-економічного розвитку: високий, зростаючий, середній, низький; розроблено практичні рекомендації з підвищення рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні.

Ключові слова: муніципалітети; соціально-економічний розвиток; фінансова спроможність; ЄС.

Рис. 2. Табл. 3. Літ. 10.

Людмила Б. Рябушка
**ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЗВИТИЯ МУНИЦИПАЛИТЕТОВ СТРАН-ЧЛЕНОВ
ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА**

В статье предложена методика интегральной оценки социально-экономического развития муниципалитетов стран ЕС за период 2006–2012 гг. на основе их финансовой состоятельности. Предложена типология муниципалитетов стран ЕС по уровню их социально-экономического развития: высокий, растущий, средний, низкий. Разработаны практические рекомендации по повышению уровня финансовой состоятельности местных бюджетов в Украине.

Ключевые слова: муниципалитеты; социально-экономическое развитие; финансовая состоятельность; ЕС.

Luidmila B. Ryabushka¹
**INTEGRAL ASSESSMENT OF SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT
OF MUNICIPALITIES IN THE EUROPEAN UNION**

The paper presents the method of integrated assessment of socioeconomic development of the municipalities the EU during 2006–2012 based on their financial capacity. A typology for the EU municipalities is proposed by their socioeconomic development: high, growing, medium, low. Practical recommendations on improving the financial capacity of local budgets for Ukraine have been developed.

Keywords: municipality; socioeconomic development; financial capacity; EU.

Постановка проблеми. На сучасному етапі основними проблемами місцевих бюджетів України залишаються низький рівень їх фінансової стійкості та самостійності. Значні асиметрії у регіональному розвитку, недосконалість міжбюджетних відносин, зумовлена їх невідповідністю сучасним процесам соціально-економічного розвитку, відсутність стимулів у органів місцевого самоврядування до активного пошуку додаткових фінансових ресурсів обумовлюють необхідність реформування системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади на основі запровадження принципів та положень Європейської хартії місцевого самоврядування. Саме оцінка та аналіз

¹ Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine, Sumy, Ukraine.

соціально-економічного розвитку муніципалітетів на прикладі країн Європейського Союзу спонукає до пошуку найбільш раціональних ідей, підходів, методів які б дозволили побудувати в Україні нову концепцію співпраці у форматі «центр – регіон», що сприятиме посиленню правової, організаційної та фінансової спроможності територіальних громад, розвитку ефективної територіальної організації органів місцевого самоврядування та підвищення якості надання суспільних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціально-економічного розвитку муніципалітетів у контексті реалізації політики фінансової децентралізації ретельно опрацьована в працях зарубіжних науковців, серед яких: Р. Бьорд [5], Д. Боукс [6], В. Братік [7], Д. Б'юкенен [8], Р. Масгрейв [8]. У вітчизняному науковому просторі окремі аспекти оцінки соціально-економічного розвитку місцевих бюджетів та регіонів обґрунтовані в працях: Є. Балацького [1], І. Камінської [2], О. Стасюка [3], Л. Уманець [4] та ін. Разом з тим, варто відзначити, що більшість цих праць характеризуються відсутністю уніфікованих методологічних положень, які б дозволяли проводити оцінку та аналіз соціально-економічного розвитку муніципалітетів у порівнянні та в динаміці.

Мета дослідження полягає у розвитку методичних засад інтегрального оцінювання соціально-економічного розвитку муніципалітетів країн-членів Європейського Союзу та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні.

Основні результати дослідження. На сучасному етапі європейське спрямування України відкриває можливості співробітництва з розвиненими країнами континенту, надає перспективи економічного розвитку, зміцнення позицій держави в світовій системі міжнародних відносин. Саме тому аналіз та оцінка фактичних результатів соціально-економічного розвитку муніципалітетів країн ЄС є передумовою вирішення проблем фінансової спроможності місцевих бюджетів в Україні.

Критичний аналіз зазначених вище наукових праць дає загальні уявлення про методики оцінки різних сфер територіального розвитку та їх інтегровані оцінки. Проаналізовані методики мають як окремі недоліки, так і позитивні, новітні моменти, які доречно використати в подальших дослідженнях. Так, у результаті узагальнення методичних підходів соціально-економічний розвиток муніципалітетів запропоновано розраховувати на основі фінансової спроможності, структуроутворюючими складовими якої є система показників фінансової достатності, дієздатності та стійкості. Графічна інтерпретація методичного підходу представлена на рис. 1.

Результати розрахунку структуроутворюючих складових фінансової спроможності муніципалітетів країн ЄС здійснено на основі використання статистичних даних [9; 10] за період 2006–2012 рр., що представлено на рис. 2.

Муніципалітети країн ЄС мають високий рівень фінансової стійкості, що визначає стабільність фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку в поточному та довгостроковому періодах. Таке значення, у межах 59–63%, досягається перед усім за рахунок високого рівня самофінансування, що забезпечується запровадженням політики податкової автономії муніципа-

літетів, стабільним рівнем доходів населення, торгівельно-виробничим потенціалом. Фінансова достатність, що характеризує здатність муніципалітетів забезпечувати відповідність між фінансовими можливостями та потребами в соціально-економічному розвитку, коливається в межах 41–44% за рахунок достатнього рівня бюджетної результативності, місцевих доходів у ВВП, депозитних заощаджень населення, інвестиційного потенціалу.

Етап 1. Формування основного масиву вхідної інформації структуроутворюючих складових: фінансової достатності (бюджетна результативність, середній рівень бюджетних видатків, частка доходів місцевого бюджету у зведеному, частка видатків місцевого бюджету у зведеному, частка видатків місцевого бюджету у ВВП, частка доходів місцевого бюджету у ВВП, середні доходи на душу населення, відношення середньої заробітної плати до мінімальної заробітної плати, депозитні вклади на душу населення, кредити на душу населення, рівень безробіття, прямі іноземні інвестиції до ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення); дієздатності (відношення ВВП до витрат (доходів) місцевого бюджету, темп росту видатків (доходів) муніципалітету на 1 особу, відношення абсолютного приросту доходів до абсолютного приросту видатків місцевого бюджету, співвідношення темпу приросту депозитних (кредитних) вкладень на 1 особу до темпу приросту середньої заробітної плати, співвідношення темпу приросту середньої заробітної плати до темпу приросту ВВП на 1 особу, співвідношення ВВП до обсягу прямих іноземних інвестицій); стійкості (коефіцієнт бюджетної самостійності, коефіцієнт бюджетної залежності, коефіцієнт стійкості, коефіцієнт автономії, коефіцієнт покриття з урахуванням трансфертів, рівень доходів населення на 1 особу, коефіцієнт бюджетної допомоги, рівень бюджетної забезпеченості населення, середній рівень податкової забезпеченості на душу населення, співвідношення ВВП до податкових доходів, середній рівень зовнішньоторгівельного обороту на душу населення, зовнішньоторгівельна квота, коефіцієнт покриття імпорту експортом)

Етап 2. Обчислення системи показників у динаміці за кожен з узятих для аналізу часових періодів

Етап 3. Стандартизація значень у вигляді показників-стимуляторів і показників-дестимуляторів

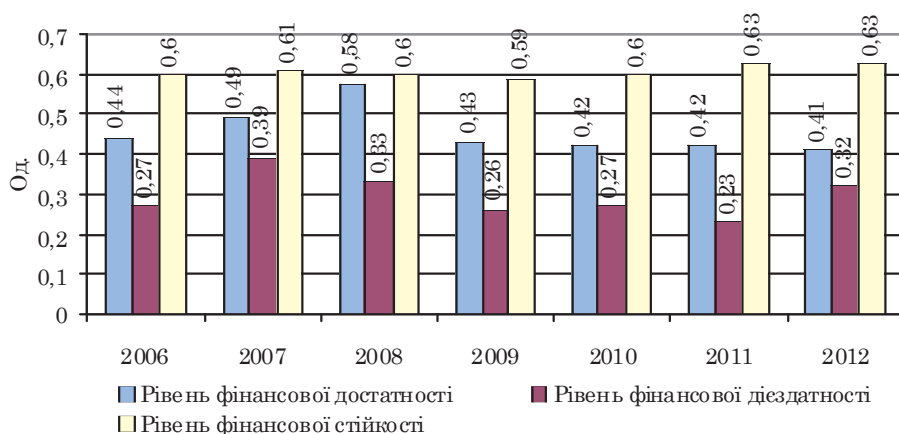
Етап 4. Розрахунок рейтингових оцінок фінансової достатності, дієздатності та стійкості муніципалітетів країн ЄС за кожен з узятих для аналізу часових періодів

Етап 5. Здійснення інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку муніципалітетів як середньоарифметичного значення фінансової достатності, дієздатності та стійкості

Етап 6. Групування муніципалітетів країн ЄС за рівнем соціально-економічного розвитку

Рис. 1. Інтегральне оцінювання соціально-економічного розвитку муніципалітетів країн-членів ЄС, авторська розробка

Слід зазначити, що муніципалітети країн ЄС мають найменший рівень фінансової дієздатності, який не перевищує 39%. Муніципалітети країн ЄС в наслідок зниження темпів приросту заощаджень за депозитними вкладеннями, зниження темпів приросту середньої заробітної плати до ВВП на одну особу, відтоком інвестицій (в 2011 р.) мають низьку здатність нарощувати фінансовий потенціал самостійно.

Рис. 2. Динаміка структуроутворюючих елементів фінансової спроможності муніципалітетів країн Європейського Союзу,
побудовано за даними [9; 10]

Результати розрахунку інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку муніципалітетів за кожен з узятих для аналізу часових періодів представлено в табл. 1. Так, впродовж проаналізованого періоду максимальне значення інтегрованого показника мали муніципалітети Данії та Люксембургу. Стабільно мінімальне значення інтегрованого показника було в Греції. Внаслідок негативного значення фінансової дієздатності в 2011 р. муніципалітети Австрії мали мінімальне значення інтегрованого показника соціально-економічного розвитку. Слід відмітити, що розмах асиметрії в соціально-економічному розвитку муніципалітетів країн ЄС склав в 2006 р. 3,02 рази; в 2007 р. — 2,18; 2008 р. — 2,61; 2009 р. — 4,09 (стрибок обумовлено фінансовою кризою); 2010 р. — 2,52; 2011 р. — 4,63; 2012 р. — 2,36 рази.

За критерієм якісної оцінки соціально-економічного розвитку муніципалітети поділено на такі групи: країни з високим рівнем соціально-економічного розвитку, зростаючим, середнім та низьким. За даними табл. 2, у 2006 р. лише одна країна ЄС мала високий рівень соціально-економічного розвитку муніципалітетів — це Данія. 17 країн мали низький рівень соціально-економічного розвитку муніципалітетів, 7 країн — середній рівень розвитку, Люксембург та Швеція — зростаючий. У 2007–2008 рр. зменшилась кількість країн з низьким рівнем соціально-економічного розвитку муніципалітетів до 7 та збільшилось кількість країн з високим рівнем розвитку — Данія, Люксембург, Швеція. За період 2009–2011 рр. спостерігалась позитивна тенденція до збільшення країн з високим та зростаючим рівнем розвитку муніципалітетів.

Тільки Австрія та Литва мали низький рівень соціально-економічного розвитку муніципалітетів за рахунок відтоку інвестицій з цих країн. В 2012 р. муніципалітети 15 країн ЄС погіршили свій рівень соціально-економічного розвитку. Відбулось це, зокрема, внаслідок зменшення фінансової дієздатності муніципалітетів. Негативний вплив на соціально-економічний розвиток пов'язаний з відтоком прямих інвестицій на соціально-економічний розвиток муніципалітетів в Бельгії, Нідерландах, Фінляндії; зниженням темпів прирос-

ту доходів населення в Португалії, Кіпрі, Угорщини, Іспанії; збільшенням темпів зростання бюджетних видатків, значним зростанням бюджетного дефіциту муніципалітетів Греції, Литви, Польщі, Словацької Республіки.

Таблиця 1. Інтегральний показник соціально-економічного розвитку муніципалітетів країн-членів ЄС, авторська розробка

Країна	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Бельгія	0,4089	0,4388	0,5709	0,4450	0,4491	0,4666	0,3669
Болгарія	0,3447	0,5463	0,4083	0,4408	0,3606	0,3849	0,3898
Чеська Республіка	0,4614	0,4992	0,5066	0,1612	0,4432	0,4823	0,4761
Данія	0,8646 (max)	0,6674	0,8362 (max)	0,3687	0,5928	0,6290	0,6587
Німеччина	0,4298	0,5024	0,5671	0,6238	0,4265	0,4503	0,5307
Естонія	0,4127	0,4778	0,5164	0,4063	0,4356	0,4723	0,4720
Ірландія	0,2861	0,4858	0,4334	0,4386	0,4607	0,4288	0,4656
Греція	0,2925 (min)	0,3634 (min)	0,3198 (min)	0,2545 (min)	0,3392 (min)	0,2793	0,3135 (min)
Іспанія	0,3643	0,4283	0,4136	0,4099	0,3831	0,4147	0,3871
Франція	0,4196	0,4890	0,5100	0,4591	0,3929	0,4403	0,4571
Італія	0,4726	0,5285	0,4900	0,4614	0,4386	0,4393	0,4838
Кіпр	0,3010	0,4348	0,4076	0,3985	0,3047	0,3513	0,3391
Латвія	0,4004	0,4533	0,4661	0,4657	0,4084	0,4272	0,4502
Литва	0,3791	0,4176	0,4442	0,3541	0,4073	0,1563	0,4306
Люксембург	0,6771	0,7946 (max)	0,7966	0,6609 (max)	0,7704 (max)	0,7239 (max)	0,7411 (max)
Угорщина	0,4400	0,4910	0,4694	0,4386	0,4160	0,4187	0,4485
Мальта	0,3155	0,4482	0,3969	0,3536	0,3880	0,4128	0,4210
Нідерланди	0,5260	0,5759	0,5973	0,4829	0,4488	0,4814	0,4455
Австрія	0,4667	0,5231	0,5281	0,4525	0,4794	0,2203 (min)	0,4884
Польща	0,4120	0,4694	0,4779	0,4483	0,4118	0,4101	0,4432
Португалія	0,3338	0,4118	0,3958	0,3442	0,3483	0,3570	0,3774
Румунія	0,3269	0,3855	0,3732	0,3678	0,3547	0,3777	0,4060
Словенія	0,4668	0,4676	0,4798	0,3993	0,4210	0,4256	0,4882
Словацька Республіка	0,4086	0,4735	0,4730	0,3148	0,4067	0,4149	0,4547
Фінляндія	0,5604	0,5731	0,5932	0,5716	0,5240	0,5380	0,4962
Швеція	0,6385	0,6542	0,7476	0,5997	0,4678	0,6075	0,6090
Велика Британія	0,4021	0,4921	0,5074	0,4441	0,4078	0,4074	0,4252

Отже, результати проведеного аналізу, по-перше, підкреслюють нерівномірність соціально-економічного розвитку муніципалітетів; по-друге, відбивають загальну динаміку розвитку кожної країни ЄС. Середні значення інтегрального показника соціально-економічного розвитку муніципалітетів за період 2006–2012 рр. та групування країн за критерієм якісної оцінки представлено в табл. 3.

Таким чином, протягом аналізованого періоду лише муніципалітети Люксембургу, Швеції, Данії мали високий рівень соціально-економічного розвитку – 61,7–73,77%. Зростаючий рівень (55,09–61,76%) мали муніципалітети Фінляндії, середній рівень (42,08–55,08%) – 15 країн Західної та Східної Європи, а низький (30,88–42,07%) – Іспанія, Мальта, Румунія, Литва, Португалія, Кіпр, Болгарія, Греція. Слід відзначити, що розрахункові значення інтегрального показника соціально-економічного розвитку муніципалітетів, по-перше, підтверджують досвід країн, які практикують значну бюджетну цент-

ралізацію (Бельгія, Австрія, Велика Британія, Мальта). Навпаки, такі держави, як Люксембург, Швеція, Данія, Фінляндія лівову частку повноважень делегують на місця, запроваджуючи фінансову децентралізацію. По-друге, результати абсолютно віддзеркалюють загальний рівень соціально-економічного розвитку країни, що особливо показово для скандинавської та західноєвропейських країн та відповідно моделей фінансових відносин. Це говорить про адекватність запропонованого науково-методичного підходу.

Таблиця 2. Систематизація соціально-економічного розвитку муніципалітетів країн Європейського Союзу, авторська розробка

Країни	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Данія	В	В	В	В	В	В	В
Люксембург	З	В	В	В	В	В	В
Швеція	З	В	В	В	З	В	В
Фінляндія	С	З	З	В	В	В	З
Австрія	С	З	С	З	В	Н	З
Бельгія	Н	З	З	З	З	З	Н
Німеччина	Н	С	З	З	З	З	З
Італія	С	З	С	З	З	З	З
Нідерланди	С	З	З	З	З	З	С
Ірландія	Н	С	С	З	З	З	З
Естонія	Н	С	С	З	З	З	З
Словенія	С	С	С	З	З	З	З
Чеська Республіка	С	С	С	С	З	З	З
Угорщина	С	С	С	З	З	З	С
Велика Британія	Н	С	С	З	С	З	С
Іспанія	Н	Н	Н	З	С	З	Н
Франція	Н	С	С	З	С	З	С
Латвія	Н	С	С	З	С	З	С
Польща	Н	С	С	З	С	З	С
Мальта	Н	С	Н	С	С	З	С
Словацька Республіка	Н	С	С	С	С	З	С
Болгарія	Н	Н	Н	Н	С	З	С
Кіпр	Н	Н	Н	З	Н	С	Н
Литва	Н	Н	С	С	С	Н	С
Румунія	Н	Н	Н	С	Н	С	С
Португалія	Н	Н	Н	С	Н	С	Н
Греція	Н	Н	Н	Н	Н	С	Н

В – високий, З – зростаючий, С – середній, Н – низький рівень соціально-економічного розвитку.

Таблиця 3. Групування муніципалітетів країн Європейського Союзу за рівнем соціально-економічного розвитку, авторська розробка

Значення інтегрального показника, %	Рівень соціально-економічного розвитку	Країна
від 61,77 до 73,77	Високий	Люксембург, Швеція, Данія
від 55,09 до 61,76	Зростаючий	Фінляндія
від 42,08 до 55,08	Середній	Нідерланди, Німеччина, Італія, Бельгія, Чеська Республіка, Естонія, Франція, Австрія, Словенія, Угорщина, Велика Британія, Польща, Латвія, Ірландія, Словацька Республіка
від 30,88 до 42,07	Низький	Іспанія, Мальта, Румунія, Литва, Португалія, Кіпр, Болгарія, Греція

Висновки. Запропонований науково-методичний підхід до інтегрального оцінювання соціально-економічного розвитку муніципалітетів на основі їх фінансової спроможності дозволяє оцінити поточний фінансовий стан, існуючі проблеми та потенційні можливості, ідентифікувати силу впливу структурують компонентів фінансової спроможності на соціально-економічний розвиток: фінансову достатність, дієздатність та стійкість. Результати розрахунку дозволяють ще раз зауважити, що фінансова стійкість муніципалітетів є найбільш впливовим компонентом фінансової спроможності, що в черговий раз доводить необхідність реформування системи міжбюджетних відносин в Україні, акцентуючи увагу держави саме на запровадженні політики фінансової децентралізації за принципом податкової автономії місцевих бюджетів, посилення правової спроможності територіальних громад за принципом ефективної територіальної організації органів місцевого самоврядування. Місцеві бюджети мають спільну задачу — нарощування власної дохідної бази, крім того, більшість регіонів України потребують підвищення інвестиційної привабливості.

1. Балацький Є.О. Бюджет міста у системі фінансів території: Монографія. — Суми: ДВНЗ УАБС НБУ, 2011. — 302 с.

2. Камінська І.М., Вахович І.М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізм забезпечення: Монографія / Мін-во освіти і науки України, Луцький нац. технічний ун-т. — Луцьк: Надстир'я, 2009. — 397 с.

3. Стасюк О.М., Бевз І.А. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України // Економічна політика.— 2010.— №6. — С. 155–167.

4. Уманець Л.О. Методичні підходи щодо оцінки рівня фінансової спроможності регіонів // Ефективна економіка.— 2012.— №8. — С. 148–155.

5. Bird, R.M., Vaillancourt, F. (1998). Fiscal Decentralization in developing countries, an overview. New York: Cambridge University Press.

6. Boex, J. (2009). Fiscal Decentralization and Intergovernmental Finance Reform as an International Development Strategy IDG Working Paper No. 2009-06. The Urban Institute.

7. Bratic, V. (2008). Local Self-Government in Central and Eastern Europe: a Strong and Independent Local-Level Management Tool or Just a Paper Tiger. Financial Theory and Practice, 32(2): 139–157.

8. Buchanan, J.M., Musgrave, R.A. (1999). Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

9. Statistics // Eurostat, 19.12.2013 // epp.eurostat.ec.europa.eu.

10. Statistics // Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), 19.12.2013 // www.oecd.org.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2014.